

Etnografies i treball de camp

María Jiménez Buedo
Andrés Santana Leitner

PID_00197046

Índex

Introducció	5
1. Etnografia i treball de camp	9
1.1. “Description: toward and interpretive theory of culture”	9
1.2. “Fieldwork in common places. Writing culture. The poetics and politics of ethnography”	10
Activitats	11
Bibliografia	12

Introducció

Com ens expliquen Atkinson i Hammersley, el terme *etnografia* ha estat en si mateix objecte de controvèrsia, ja que no hi ha un acord precís sobre què vol dir, i són diverses les pugnes teòriques que s'amaguen darrere de la preferència per un significat o un altre.

Per exemple, mentre que, per a alguns, el terme s'ha de concebre en sentit molt ampli, de manera que per **etnografia** entenguem un paradigma que defineix una concepció sobre com ha de ser la ciència social, per a altres, l'etnogràfic es refereix merament a una tècnica concreta dins del repertori metodològic de què disposen els científics socials, i del qual trien una tècnica o una altra depenent del problema particular al qual s'enfronten.

En aquestes pàgines entendrem el mètode etnogràfic d'una manera més propera a la segona de les accepcions, encara que, com veurem, les eleccions metodològiques sovint tenen motivacions (i conseqüències) profundes, algunes de les quals són de caràcter filosòfic.

Una accepció estreta del mètode etnogràfic ens remetria a la mera definició del treball de camp:

Es tractaria de l'estudi descriptiu d'un grup social, en el qual l'investigador observa *in situ* el comportament dels subjectes d'estudi durant un període normalment extens de temps, en el qual normalment conrea la relació amb diversos informants, que proporcionen informació clau sobre els diferents aspectes d'interès per a l'etnògraf, que guarda registres de les seves observacions per escrit o mitjançant enregistraments i fotografies.

No obstant això, i per ampliar aquesta definició, convé recordar aquí molt breument algunes de les característiques bàsiques del mètode etnogràfic i del tipus d'investigació social a què dona lloc (seguint de nou Atkinson i Hammersley):

- Es tracta d'un tipus de l'anàlisi de dades que comporta la interpretació de significats i de funcions de l'acció humana, en forma de descripcions verbals i explicacions.
- En la majoria de casos, es tracta de treballs que se centren en l'estudi d'un cas o en la investigació d'uns pocs casos.
- Les dades recollides no solen estar codificades en categories analítiques tancades.

- Sovint, es tracta d'estudis que posen l'èmfasi en l'exploració de la naturalesa d'un fenomen social particular i, per tant, de vegades les hipòtesis o teories que es plantegen respecte a aquest fenomen tenen més a veure amb aclarir-ne el significat i rellevància que amb la comprovació d'hipòtesis causals sobre aquest fenomen.

Aquest últim punt és particularment important en la mesura en què històricament s'ha associat l'etnografia amb un enfocament hermenèutic, interpretatiu, oposat a les posicions positivistes o empiristes en ciències socials. Aquest model, hermenèutic o interpretatiu, entén les accions i institucions humanes per mitjà del seu significat simbòlic en un context sociohistòric determinat, al qual l'investigador accedeix a partir de l'experiència pròpia i dels seus coneixements culturals, des dels quals tradueix el comportament dels altres, i a la comprensió del qual accedeix a partir de la semblança entre éssers humans.

Enfront d'aquesta visió hermenèutica, hi hauria les posicions properes al positivisme o empirisme, que entenen que la ciència social pot i ha de seguir el model de les ciències naturals, centrant-se en la cerca de lleis causals a les quals s'arriba a partir de l'observació empírica de la realitat.

Com ens diuen Atkinson i Hammersley, sovint s'associa l'etnografia a la tradició hermenèutica o a la tradició ideogràfica. En aquest sentit, i encara que el normal és trobar posicions molt més moderades, podríem trobar, en un extrem, un positivista radical que considera que l'etnografia no és més que un treball de documentació previ a qualsevol empresa científicosocial. Per a aquest positivista, l'etnografia seria una disciplina en què l'investigador es dedica a una tasca relativament secundària –la de produir un informe dels comportaments que observa i, per tant, sota aquest prisma, el seu treball seria només codificar en llenguatge escrit ordinari el que una càmera o un magnetòfon podrien enregistrar. Aquests registres serien, en un moment posterior, les dades que el científic utilitzaria per a establir hipòtesis sobre regularitats que descriuen l'organització social i sobre les relacions causals que connectarien uns fets socials amb uns altres.

En l'extrem oposat, hi hauria els que defensarien que qualsevol descripció, entre aquestes les descripcions etnogràfiques, està carregada d'elements teòrics que reflecteixen el sistema de valors i creences de l'investigador i que al seu torn formen part d'un discurs que mereix ser estudiat per l'antropòleg: segons aquesta visió, no és possible escapar del cercle hermenèutic i, per a qui vulgui desxifrar el comportament humà, només és possible la interpretació dels textos que el descriuen –per tant, segons aquesta visió, no podem aspirar a fer cap mena de ciència del social.

Cap d'aquestes dues visions extremes reflecteix l'esperit que va animar als primers etnògrafs de la nova antropologia. Si bé Boas o Radcliffe Brown van entendre que l'etnografia havia de deixar de banda els pitjors hàbits de l'historicisme i de l'evolucionisme (com, davant la similitud d'un tret cultural

entre dues poblacions, suposar un origen històric comú), aquests i altres antropòlegs contemporanis van entendre que era necessari combinar la descripció meticulosa i interpretativa amb l'enfocament comparatiu. Aquest enfocament tenia el propòsit de comparar trets culturals entre poblacions amb la finalitat de poder formular i ratificar enunciats sobre les condicions d'existència o de transformació dels diferents sistemes socials. D'aquesta manera, des del principi de l'etnografia, hi havia una missió comuna i conjunta amb la tradició comparativa en altres ciències socials, i actualment els enfocaments etnogràfics no es troben solament en l'antropologia social i cultural sinó que han estat adoptats en nombroses disciplines i àrees per mitjà de les ciències socials com la sociologia o la ciència política.

1. Etnografia i treball de camp

1.1. “Description: toward and interpretive theory of culture”

El primer text de Geertz, “Description: toward and interpretive theory of culture”, que acompanya aquest mòdul és un text imprescindible en l'anàlisi del mètode etnogràfic. En aquest, Clifford Geertz desenvolupa la seva concepció de l'anàlisi antropològica, que, com ens expliquen Atkinson i Hammersley, està inserida dins del corrent més hermenèutic, que al cap i a la fi és el que té una visió més complexa de l'etnografia. En aquest corrent hermenèutic, l'anàlisi de la cultura (que, entesa de manera àmplia, també inclouria tota manifestació social o política) tracta d'identificar i interpretar el sentit de les pràctiques humanes, més que de trobar lleis científiques sobre les regularitats en el comportament.

Dins d'aquesta visió de l'antropologia, Geertz desenvolupa una distinció important que, actualment, forma part inseparable de la caixa d'eines conceptuals de l'etnògraf: es tracta de la distinció entre una **descripció tènue o fina d'un fenomen o fet social**¹, que es limitaria a relatar el fet social en el seu vessant purament empíric, i la **descripció densa**², que relata el fet social a partir del seu significat simbòlic.

⁽¹⁾En anglès, *thin description*.

⁽²⁾En anglès, *thick description*.

En el seu exemple, extret del filòsof oxfordià (per això les referències una mica iròniques a aquest col·lectiu al llarg del text), Geertz diferencia entre fer l'ullet com a ganyota o acte físic, que pot ser involuntari o reflex³, i la picada d'ullet com a acte intencional, que implica complicitat⁴. Una descripció fina o tènue no és capaç de distingir entre tots dos fets. Una descripció densa pot descriure la càrrega simbòlica d'una picada d'ullet intencional, i pot explicar el significat de diverses “capes” de significat, si, per exemple, algú fa l'ullet no per establir complicitat sinó per imitar algú que ha fet l'ullet intencionadament.

⁽³⁾En anglès, *twitch*.

⁽⁴⁾En anglès, *wink*.

En la seva anàlisi de la lluita de galls a Bali, Geertz presenta un exemple, ja clàssic, d'aquest exercici de descripció densa d'una pràctica social: l'autor no solament descriu detalladament els comportaments associats a la pràctica de la lluita de galls sinó que n'interpreta el significat i en representa el sentit i simbologia per als locals (plena de metàfores, segons ens explica) a partir d'altres metàfores amb les quals ens fa entendre el paper d'aquesta pràctica en el context de la societat balinesa.

1.2. “Fieldwork in common places. Writing culture. The poetics and politics of ethnography”

Finalment, en la lectura complementària d'aquest mòdul (“Fieldwork in common places. Writing culture. The poetics and politics of ethnography”), Mary Louis Pratt ens planteja una reflexió interessant sobre l'etnografia com a gènere literari.

Pratt, també des d'una perspectiva hermenèutica, intenta desentranyar les claus del gènere etnogràfic. Per a això, analitza les normes que entre els científics socials (en aquest cas, antropòlegs) regeixen sobre què constitueix la veritat i l'acceptable dins del discurs etnogràfic.

Pratt analitza la relació entre la **narració personal** i la **descripció impersonal** que du a terme tot etnògraf: a pesar que la primera se sol considerar trivial o supèrflua en termes de validesa científica, i a pesar que és solament la descripció objectiva la que se sol considerar com a acceptable científicament, la narració personal no desapareix del discurs de l'etnògraf, i el públic a qui s'adreça l'etnografia torna contínuament a consultar aquests diaris personals de l'etnògraf. Segons l'autora, la raó es troba en la relació peculiar de l'etnografia amb el treball de camp (alguns dels dilemes morals i pràctics del qual es repassen també en aquest article, “Fieldwork in common places”): l'autoritat científica del treball de camp està íntimament lligada al seu caràcter personal, intransferible (és l'etnògraf qui ha vist amb els seus propis ulls el que està explicant) i, al mateix temps, en ciència solament acceptem com a vàlid allò que és objectiu, impersonal, objectivable.

Activitats

1. A partir d'un esdeveniment polític que vegeu en viu o bé a partir d'algun enregistrament audiovisual (per exemple, en les notícies), basant-vos en les definicions de Geertz, elaboreu una descripció tènue o fina (*thin description*) i una descripció densa (*thick description*) d'aquest (de no més d'un parell de paràgrafs en cada cas) i contrasteu-les. Reflexioneu sobre quin tipus de coneixement local hauria de tenir un lector per a poder deduir el que hi ha en la descripció densa a partir de la descripció fina del mateix fenomen.

2. Utilitzant com a inspiració l'anàlisi de Geertz de la lluita de galls a Bali, elaboreu una anàlisi etnogràfica d'un acte polític (per exemple, una marxa o manifestació, un ple municipal, la reunió d'una associació de voluntaris amb finalitats polítiques, etc.). Incloeu, igual que fa Geertz en el seu relat, una descripció de la vostra posició com a observadors o participants i especifiqueu si el vostre paper en l'esdeveniment té o pot tenir implicacions en el comportament de la resta d'assistents. Intenteu, per exemple, descriure les dinàmiques no explícites relatives al comportament dels assistents (de poder, de contagi o imitació, etc.) i descriviu el llenguatge no verbal i simbòlic de l'acte. Elaboreu, també, una anàlisi del discurs que es fa servir en aquest esdeveniment comparant el tipus de llenguatge emprat. Finalment, i en la mesura en què sigui pertinent, inspirant-vos en l'anàlisi de Geertz, escolliu la metàfora que representi millor la relació entre els assistents a l'esdeveniment (com una obra de teatre, com una baralla, com una cerimònia, etc.).

Bibliografia

Bibliografia bàsica

Atkinson, P.; Hammersley, M. (1994). "Ethnography and participant observation". A: N. K. Denzin; Y. S. Lincoln (editors). *Handbook of qualitative research* (pàg. 248-261). Thousand Oaks: Sage Publications.

Geertz, Clifford (1973). "Deep play : notes on the the balinese cockfight". A: *The interpretation of culture* (cap. 15). Nova York: Basic Books.

Geertz, Clifford (1973). "Description: toward and interpretive theory of culture". A: *The interpretation of culture* (cap. 1). Nova York: Basic Books.

Bibliografia complementària

Pratt, Mary Louise (1986). *Fieldwork in common places. Writing culture. The poetics and politics of ethnography*. Berkeley: University of California Press.